کد خبر: ۲۸۴۱۱۰
شنبه ۲۸ آبان ۱۴۰۱ ۱۱:۰۴

تطور مفهومی رصد فرهنگی

«تطور مفهومی رصد فرهنگی» را موسی عنبری در سال ۱۳۸۸ نوشته است و در مرکز مطالعات راهبردی شورای عالی انقلاب فرهنگی منتشر شده است.

مقدمه

نزدیک به ده سال است که موضوعات «رصد فرهنگی» و «مهندسی فرهنگی» در گفتارها و نوشتارها، خاصه در نهادهای فرهنگی مطرح شده و موردبحث قرار گرفته‌اند. این مقولات به‌طورواضح از اهداف و برنامه‌های مهم شورای عالی انقلاب فرهنگی بوده و در گفتارهای مسئولان فرهنگی کشور و برخی مطالعات پژوهشی پیگیری شده‌اند؛ مهم‌تر از همه اینکه در بیانات مکرر رهبر انقلاب نیز دیده می‌شوند. پرسش این است که دلیل تأکید مسئولان سازمان‌ها و پاره‌ای از محققان حوزهٔ فرهنگ بر این موضوعات چیست؟ مراد و منظور ایشان از طرح و تفکیک چنین مفاهیمی چیست؟ چه ابعاد و ویژگی‌هایی برای این مفاهیم متصور بوده‌اند. نکته و پرسش دیگر اینکه با وجود اهتمام مسئولان به این مقولات، چرا سرعت حضور این مفاهیم در ادبیات دانشگاهی و درسی کند بوده و بیشتر در سطح گفتار و پژوهش‌های سازمانی به‌ویژه در شورای عالی انقلاب فرهنگی باقی مانده است؟ باید دلایل این موضوع را بررسی کرد.

واقعیت این است که موضوع فرهنگ و مدیریت آن در کشور، گفتمان مبسوطی یافته و ادبیات گسترده‌ای به خود اختصاص داده است. اساساً مهم‌ترین آرمان‌ها و منویات انقلاب اسلامی، احیاء و تقویت عناصر فرهنگی اسلامی بوده است. تأسیس مراکز فرهنگی اسلامی و مهم‌تر از همه ستاد و سپس شورای عالی انقلاب فرهنگی بازنمای این امر است. این نهاد، مسئول اصلی تصمیم‌پژوهی و تصمیم‌گیری فرهنگی در کشور محسوب می‌شود. حضرت امام خمینی (ره) برای این نهاد، نقش مهم گسترش مظاهر فرهنگ اسلامی و زدودن فرهنگ غربی در دانشگاه را می‌دید. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر انقلاب اسلامی، تا سال ۱۳۷۵، در بیانات خود بیشتر بر موضوعات و مضامین فرهنگی لازم‌الاجرا در دانشگاه‌ها و جامعه توسط دستگاه‌های فرهنگی به‌ویژه شورای عالی انقلاب فرهنگی تأکید داشته است. اما از سال ۱۳۷۵ به بعد سخنان ایشان ضمن اشاره به موضوعات متعدد فرهنگی فوق، به‌طورمؤکد و مکرر بر مقولات «مدیریت»، «رصد» و «مهندسی فرهنگی» متمرکز است. مفهوم رصد فرهنگی نیز از این سلسله گفتارها (از سال ۱۳۷۵ به بعد) پاگرفته و در ادبیات فرهنگی وارد شده است.

هدف این نوشتار تعریف، تحدید و ترسیم ابعاد مفهوم رصد فرهنگی با استناد به مجموعه تعاریف موجود در گفتارهای مسئولان (خاصه منویات رهبر انقلاب اسلامی) و پژوهش‌های علمی انجام شده است. این طرح به تفصیل و تشریح نظرها و دیدگاه‌ها نمی‌پردازد؛ بلکه به تلخیص و تجمیع آن‌ها تا رسیدن به نظری واحد می‌اندیشد.

این نوشتار منبعی پشتیبان برای تعریف مفهوم رصد فرهنگی است و حاوی مضامین زیر خواهد بود:

خاستگاه و پیشینهٔ مفهوم رصد
فضای شکل‌گیری و شأن ترکیب رصد فرهنگی

بررسی و نقد تعاریف ارائه شده از این مفهوم
بررسی جایگاه و نفوذ این مفهوم در ادبیات و فضای علمی و فرهنگی کشور
تشریح ابعاد و بیان مؤلفه‌های کلان این مفهوم.

برای پاسخ به این پرسش‌ها از طرح مفهوم رصد و خاستگاه آن آغاز می‌کنیم. بعد از تعریف، توضیح داده خواهد شد که از ترکیب این مفهوم با مقولهٔ فرهنگ، مفهوم دیگری خلق خواهد شد که مقتضیات، ابعاد و عناصر خاص خود را دارد. در بخش پایانی نوشتار، شاخص‌های کلان و میانی قابل‌رصد در حوزهٔ فرهنگ بیان می‌شوند.